

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

DIBATSELA 2015

MEPUTSO: 70

NAKO: Diiri tše 2

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 9.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO TŠE THARO, e lego YA A, YA B le YA C.

KAROLO YA A: Tekatlhaologanyo (30)

KAROLO YA B: Kakaretšo (10)

KAROLO YA C: Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo (30)

- Dithekniki tša papatšo le khathune.
- Tlotlontšu le tšhomišo ya polelo.
- Dibopego tša lefoko.
- Temogo ya tšhomišo ya polelo ka tsinkelo.

2. Araba dipotšišo KA MOKA.

3. Thoma karolo YE NNGWE le YE NNGWE letlakaleng LE LEFSA.

4. Thala mothalo ka morago ga karolo YE NNGWE le YE NNGWE.

5. Dikarabo di nomorwe go swana le dipotšišo.

6. Tshela mothalo mafelelong a karolo YE NNGWE le YE NNGWE.

7. Hlokomela mopeleto le tthamo ya mafoko.

8. Nako yeo e akanywago ge go arabja lephephe le e ka ba ka tsela ye:

KAROLO YA A: Metsotso ye e ka bago ye 50.

KAROLO YA B: Metsotso ye e ka bago ye 30.

KAROLO YA C: Metsotso ye e ka bago ye 40.

9. Ngwala ka bothakga le ka mongwalo wa go balega.

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO**POTŠIŠO YA 1**

Bala ka go kitimiša mahlo, ka tsenelelo le tsinkelo **ditšweletšwa** tša go ngwalwa le tša go bogelwa tša ka tlase gore o tle o kgone go laetša mabokgoni a go araba dipotšišo.

1.1 SETŠWELETŠWA SA A**PELE KA BASADI PELE!**

1	Ge naga e keteka kgwedi ya basadi ke boikarabelo bja mosadi yo mongwe le yo mongwe go šomiša dibaka tšeo ba di fiwago. Go basadi bao ba rego ge ba bitšwa dikopanong ba ema ka maoto, ke re basadi tiang maatla le tsebe gore lefelo la mosadi ga e sa le ka moraleng fela eupša ke moo a nyakago go ba gona. Katlego ga e tle go bao ba nabilego maoto, e ya go bao ba e latelelago. Mosadi yo mongwe le yo mongwe ke setšhabelo le polokego ya ba lapa la gagwe. Ka lapeng le lengwe le le lengwe, mma ke yena lešole la pele, ga a tšhabe selo. Ge lenaba goba sebata se lebane le lapa la gagwe, mma o re se thome ka yena pele. 'Basadi bao le tlilego mo lehono, le tla matlafatšwa ka merero ya bophelo ka kakaretšo gammogo le ya sedumedi. Re le basadi ka borena, re swanetše go lemoga gore mosadi ke motho, ka gona o swanetše go fiwa tlhomphe ya setho gore le yena a phele le batho ba bangwe ka botho. Basadi, a re direng mešomo ya go fapafapana mafelong ao a fapanego. Mehlang ya lehono basadi re a dumelelwa go ka ba maphodisa, mašole, bahlapetši ba tsela, bjalobjalo. Ga se mehlang ya maloba mola basadi ba bego ba iletšwa mešomong ye e itšego.' Ye ke polelo ya Mdi. Maleka yo a bego a kgobokantše basadi motseng wa Mankweng, Turfloop ka la 16 Phato 2014.	5
10
15
20
2	Tiragalo ye e swarwa ngwaga ka ngwaga gomme e tsenelwa ke basadi ba go tšwa Limpopo, Mpumalanga le Gauteng. Basadi ba tla ka bontši ba thekgilwe ke diputswa tša bakgekolo. Ge e le moaparo ga re sa bolela, setšo le sebjalebja di apara kobo e tee . Mebala ke ya letago fela. Gore o tle o bone gore basadi ba jele lešela, lebelela hlogong. Moo gona o tla bona gabotse, ruri wa nwa meetse wa kgolwa. Ba go tlema dituku ba ntšhitše ka ga tšhwene, ba meriri le bona ba gana go phalwa. Ka holong go be go bonala mekgabišo ya go laetša gore tiragalo ye ke ya batho ba bohlokwa. Dijo go be go lokišitšwe tša moseo, tša segoši tša phepo.	25
30
3	Mdi. Maleka ke mosadi yo a swerego thipa ka bogaleng. O matlafatša basadi ka go šomiša diboledi tše maatla go fetola maphelo a basadi dikopanong tša gagwe. Lenyaga matlafatšo go merero ya molao e tlile ka ramolao MB Mokoena yo a kgwathilego maikutlo a basadi ge a ba fahloša ka tša molao mabapi le kabo ya dithoto. Basadi ba lemogile gore go hloka tsebo ka molao ruri go swana le go lema tšhemo wa se e hlagole.	35

	Tlhorišo ya basadi e tšile ka modirelaleago Mdi. Mpho Tau yo a hlohleleditšego basadi ka moka gore mabaka ao ba ikhwetšago ba le ka gare ga ona, ba se a dumelele go fetola dimelo tša bona tša go ba basadi ba go itshepa. Mdi. Mahadi Legodi, mmakgwebo wa go tuma mo Limpopo o šikintše basadi ka gore ba eme ka maoto ba thome dikgwebo tšeo di tlogo hlola mešomo bafsenseng le go godiša ekonomi ya profense.	40
4	Lefapeng la sedumedi, Moruti Maruma le Moruti Ndala ba emešitšwe ka legoa la dikhorase le difela tša go tumiša le go leboga Yogodimodimo. Moruti Ndala o otlototše ka botlalo ntlha ya gore tšeo di sa kgonegego go batho, go Modimo di a kgonagala. O tšwetše pele ka go tiišeletša basadi gore ba tshepe Modimo ka ge e le makgonatšohle. Moruti Maruma yena o goeditše ka lentšu le maatla a kgothatša le go matlafatša basadi ka gore ba tsebe Modimo nako e sa dumela. A botša basadi ka tumelo le tshepo gore tšeo di bego di ba tshwenya, ka maatla a Modimo di fedišitšwe, ge e le basadi ke bafenyi.	45 50
5	Mdi. Maleka o lebogile basadi ka lethabo ka gore: 'Basadi, a re se beng dikolobe tša mašalelamorago, re swane le ditšhaba tše dingwe re gatele pele. Masa a sele go šetše kgwale go tshetshetha! Le gopoleng gore go diega ga botšhwene ke go gadima morago. Basadi a re emeng ka maoto re bontšheng gore re na le bokgoni dilong ka moka. A re thekganeng ka gobane tau tša hloka seboka di šitwa ke nare e hlotša.'	55 60

[Mothopo: Seipone 9–23 Lewedi 2014–Letl. 8]

- 1.1.1 Tsopola sekapolelo sa mothofatšo go tšwa temaneng ya 1. (1)
- 1.1.2 Efa dilo TŠE PEDI tšeo basadi ba tšilego go matlafatšwa ka tšona. (2)
- 1.1.3 Ka boripana akaretša ponelopele ya gago mabapi le dipolelo tša kopano ye o lebeletše maphelo a basadi. Efa dintlha TŠE THARO. (3)
- 1.1.4 Go ya ka polelo ya Mdi. Maleka temaneng ya 1, efa phapano gare ga basadi ba go ya dikopanong le bao ba itulelago magaeng a bona. (2)
- 1.1.5 (a) Efa tlhalošo ya seka seo se kotofaditšwego temaneng ya 2 go ya le ka fao se dirišitšwego ka gona. (1)
- (b) Efa tlhalošo ye nngwe ya sona seka seo. (1)
- 1.1.6 Ka go otloga hlatholla molaetša wa modirelaleago o lebeletše temana ya 3. Efa dintlha TŠE THARO. (3)
- 1.1.7 Ka dintlha TŠE THARO hlaloša seo se utollwago ke polelo ya Mdi. Maleka ya mafelelo temaneng ya 5. (3)
- 1.1.8 Na ke ntlha goba kakanyo fela gore lefelo la mosadi ga e sa le ka moraleng? Thekga karabo ya gago ka mabaka A MABEDI. (2)
- 1.1.9 Ka morago ga go bala ditemana tše, phurulla maikutlo a gago mabapi le polelo ya ramolao MB Mokwena. (2)

1.2 **SETŠWELETŠWA SA B**

**NAGA E IKGANTŠHA KA MAPHODISA A BASADI.
LELA LA GORE 'TŠA ETWA KE YE TSHADI PELE DI WELA KA
LEOPENG,' LE HWILE
GE BA LE MOŠOMONG BA NTŠHA KA GA TŠHWENE.**

[Mothopo: www.google.co.za]

- 1.2.1 Efa seka seo se dirišitšwego setšweletšweng se sa B. (1)
- 1.2.2 Ke eng sa go laetša gore basadi ba ba tšwelelago mo ke maphodisa? (1)
- 1.2.3 Bapetša diteng tša setšweletšwa sa A temaneng ya 1 le tša setšweletšwa sa B. (2)
- 1.2.4 Ke ka lebaka la eng go thwe naga e ikgantšha ka maphodisa a basadi? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.2.5 Ke eng seo se dirwago ke basadi ba, se se lego kgahlanong le ditumelo tša setšo? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.2.6 Na o a dumela gore tša etwa ke ye tshadi pele di wela ka leopeng? Thekga karabo ya gago ka mabaka A MABEDI. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO YA 2**

Badišiša setšweletšwa se o yago go se akaretša ka go kgoboketša dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo tše bohlokwa ka mantšu a gago. Kakaretšo e ngwalwe ka mokgwa wa temana ya mantšu ao a sa fetego a 90.

ELA HLOKO:

1. Akaretša dintlha tše bohlokwa tšeo di lebelelwago ge go fiwa mašeleng a NSFAS ka mantšu ao a sa fetego a 90.
2. Ngwala ka tsela ya temana.
3. Dintlha e be tše 7.
4. Bontšha palo ya mantšu mafelelong a kakaretšo.

SETŠWELETŠWA SA C**THUŠO YA MAŠELENG YA NSFAS**

NSFAS ke thušo ya mašeleng go tšwa go mmušo. Moithuti o adingwa mašeleng a go ithuta yunibesithing goba kholetšheng ya mmušo mo Afrika-Borwa. Moithuti a ka hwetša diforomo tša kgopelo ya mašeleng a yunibesithing goba kholetšheng yeo a amogetšwego go yona goba a ka etela wepesaete ya NSFAS. Thušo ya mašeleng e fiwa baithuti bao e lego badudi ba Afrika-Borwa. Baithuti ba swanetše gore e be bao ba hweditšego sekgoba yunibesithing goba kholetšheng ya mmušo. E swanetše gore e be bao ba šitwago ke go lefela mašeleng a go tšwetša dithuto tša bona pele bjalo ka ditšhiwana, ditšhiololo, bana bao batswadi ba bona ba hwetšago megolo ya fase goba ba sa šome.

Diforomo tša kgopelo ya mašeleng a NSFAS di romelwa le dingwalo tše bohlokwa tšeo di ngwadilwego godimo ga foromo go swana le khopi ya pukwana ya boitsebišo ya moithuti le dikhopi tša dipukwana tša boitsebišo tša ba lapa la moithuti ka moka. Dinomoro tša mogala le atrese ya emeile di bohlokwa gore NSFAS e tle e kgone go bolela le moithuti ge go hlokega. Nomoro ya akhaonte ya pankka, lefelo leo batswadi goba bahlokamedi ba moithuti ba šomago gona, ge ba sa šome goba ba hwetša mašeleng a mphiwafela, go nyakega bohlatse. Go bohlokwa go laetša moo moithuti a dulago gona.

Moithuti o fiwa mašeleng a go lefela dithuto le go reka dilo tše bohlokwa tša go swana le dipuku. Kgopelo ya thušo ya mašeleng e ka tsošološwa ngwaga ka ngwaga ge moithuti a tšweletše gabotse. Mašeleng a ga se mphiwafela, baithuti ba swanetše gore ge ba feditše dithuto tša bona, ba šetše ba le lefelong la mošomo ba bušetše mmušo mašeleng ao. Taba ya go kgahliša ke gore tefelo ya mašeleng ga e na tswalo.

Maikemišetšo a magologolo a mmušo a go adima baithuti mašeleng ke gore go se be le moithuti yo a ikhwetšago a šaretšwe a sa kgone go tšwetša dithuto pele ka lebaka la tlhaelelo ya mašeleng ka ge ka gabo ba hloka le pudi ya leleme le letala.

[Mothopo: Boitlhamelo]

KAROLO YA C: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO

- Dithekniki tša papatšo le khathuni.
- Tlotlontšu le tšhomišo ya polelo.
- Dibopego tša lefoko.
- Temogo ya tšhomišo ya polelo ka tsinkelo.

POTŠIŠO YA 3

Lebeledišiša **papatšo** ye ya ka tlase gore o tle o kgone go laetša mabokgoni a tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bogelwa ka go araba dipotšišo.

SETŠWELETŠWA SA D

**ETLA GA *REPLACEMENT SHOP!*
RURI O TLA PHELA GO SWANA LE PELE!**

Kotsi ga se kgetho, fela se bohlokwa ke go hwetša setho sa maitirelo ga ***Replacement Shop.***

Re hwetšagala gohlegohle Mo Afrika-Borwa.

Etle o hwetše leoto la maleba la go swana le la tlhago.

[Mothopo: www.google.com]

3.1 Ke molaetša ofe woo mmapatši a o fetišetšago go babadi ba papatšo ye? Kgetha karabo yeo e nepagetšego.

- A Ka morago ga kotsi batho ba reke leoto la maitirelo ga *Replacement Shop.*
- B Ditho tša mmele ga di rekwe ka ge go se mo di hwetšagalago gona.
- C Batho ba phele ntle le maoto a maitirelo ka morago ga go hwetša kotsi.
- D Leoto la maitirelo ga le gona mo nageng ya Afrika-Borwa.

(1)

- 3.2 Tsopola polelo ya go hlohleletša bareki. (1)
- 3.3 Bontšha ka moo maoto a a mabedi a fapanago ka gona. (2)
- 3.4 Ka dintlha TŠE PEDI laetša ka moo mmapatši a dirišitšego tšhomišo ya maatla a polelo ka go diriša leswao la makalo. (2)
- 3.5 Ka mabaka A MABEDI hlaloša molaetša wa go iphihla woo o tšweletšwago ke papatšo ye. (2)
- 3.6 Na o a dumela gore lentšu leo le thaletšwego ke lešala? Fahlela karabo ka go fa mošomo wa lona. (2)
- [10]

POTŠIŠO YA 4

Bala ka tsenelelo le tsinkelo **khathune** ye ya ka tlase gore o tle o kgone go laetša mabokgoni a tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa ka go araba dipotšišo.

SETŠWELETŠWA SA E

[Mothopo: www.google.com]

- 4.1 Khathune ye e laetša ...
Kgetha karabo ye e nepagetšego.
- A go hlompha mošomo.
B go ba le maikarabelo mošomong.
C boikgafo mošomong.
D go se hlomphe mošomo.

(1)

- 4.2 Tsopola lentšu leo le laetšago tlhomphe go ya ka setšo. (1)
- 4.3 Laetša phapano gare ga motho wa A le wa B. (2)
- 4.4 Ka dintlha TŠE PEDI bontšha ka moo motho wa B a dirišago maatla a maemo polelong ya gagwe ka gona. (2)
- 4.5 Hlaloša ka fao kalo ya khathune e utollago maitshwaro a bašomi ba lefelo le ka gona. (2)
- 4.6 Utolla maikutlo a motho wa A mabapi le tirišo ya ditho tša mmele tša motho wa B. (2)
- [10]**

POTŠIŠO YA 5

Bala ka tsenelelo le tsinkelo **setšweletšwa** se sa ka tlase gore o tle o kgone go laetša mabokgoni a kwešišo ya dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo ka go araba dipotšišo.

SETŠWELETŠWA SA F

Seapei o tšerwe ke monna wa senatla. Ge ngwana wa gago a nyalwa ke monna wa go swana le yola ruri o a kgotsofala ka gore mokgonyana ke monnanna. Seapei a ka se bolawe ke tlala monna wa gagwe ke **seroto**. Ke monna ka gore ke hlogo ya lapa ebile o tseba khupamarama. Na Seapei o hweditše bjang monna wa mohuta wo? Šatee! Tše ditaba re a di thabela ka gore ke mahlatse. Ga se mang le mang wa go hwetša monna wa mohuta wo. Se se laetša gore Seapei le yena o na le mekgwa ye mebotse ya go thabiša monna **wa gagwe**. E sego kgarebe ya go itahlela monneng ka go hloka mekgwa ye mebotse. Therešo ke gore monna wa mmakgonthe o lebelela maitshwaro a kgarebe pele a ka tšea sephetho sa go e nyala. Se se ra gore kgarebe e be le maitshwaro a mabotse a tlhomphe le lerato gore lenyalo le kokote.

[Mothopo: Boitlhamelo]

- 5.1 Laetša hlogo ya leina le, Seapei, o be o fe mošomo wa hlogo yeo. (2)
- 5.2 Efa mohuta wa lediri leo le thaletšwego. (1)
- 5.3 Na leina le: monnanna le tšweletša kgatelelo ka tsela efe? (1)
- 5.4 Bontšha lelatodi la leina leo le kotofaditšwego o be o hlame polelotirišwa ka lona go laetša kwešišo. (2)
- 5.5 Laetša mohlala wa lehlathi la felo wo o dirišitšwego temaneng. (1)
- 5.6 Ke ka lebaka la eng sehlophantšu seo se kotofaditšwego e le leamanyirui? (1)
- 5.7 Hlaloša maikutlo ao a tiišwago ke tirišo ya lelahlelwa le le tšwelelago mo. Tiiša karabo ya gago. (2)
- [10]**

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 30
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70